

Изстраданата биография на 1989 година

Написано от Даниела Горчева, Борислав Скорчев
Събота, 19 Октомври 2019 06:11

Сайтът **desebg.com** препечатва публикацията на Даниела Горчева и Борислав Скорчев, публикувана в [списание „Диалог“](#), посветена на част от съпротивата на българското общество срещу тоталитарния комунистически режим. Текстът е фокусиран върху дейността на някои политически затворници в Старозагорския затвор и Независимото дружество за защита на правата на човека на Илия Минев, основано от него през 1988 г. Част от вътрешните подзаглавия са на **desebg.com**.

.

„Мога да Ви припомня кои основаха и първото „неформално“ Независимо Дружество за Защита на Правата на Човека (НДЗПЧ) на 16 януари 1988 г. в Саранево - родния град на Илия Минев, с участието на пишещия Ви тези редове и други такива с „неизстрадани биографии“. Това е действителното, а не съчинено... положение, другарю „Сава“. Такава е истинската история на съпротивата срещу болшевишката диктатура и истината за изстраданите идеали и дела на участниците в нея.”

Стефан Вълков, възмутен от изказването на Ахмед Доган по повод 15-та годишнина от 1989 г., че „десницата няма реално изстрадана биография“[1]

Наближава 30-годишнината от падането на комунизма в Източна Европа и от завръщането на България в свободния свят. Днес, когато се правят опити за реабилитация на тоталитаризма в учебниците и за връщането ни в несвободата по путински тоталитарно-мафиотски модел, като последните островчета на журналистическа независимост бъдат унищожени, съдебната система - окончателно подчинена на безконтролната власт на главния прокурор, разделението на властите - компрометирано в името на „здравата ръка“, а правозащитните организации и въобще човешките права са посочени за враг, тази годишнина ще бъде омаловажавана и омаскарявана повече от обичайното.

1989 година – не само вътрешнопартиен преврат

А българската 1989 г. заслужава да бъде осмислена не само като вътрешнопартиен преврат и трансформация на властта на комунистите, а преди всичко като година на протести и организирана съпротива. Именно тази съпротива е пренебрегвана и нарочно забравяна. На българина все така се внушава, че е робски народ. Че това не е така, го казва не друг, а човек, изтърпял 21 години в комунистическите затвори - Стефан Вълков, участник в една от най-големите горянски чети - първата Асеновградска конспирация[2], и един от основателите на Независимото дружество за защита на правата на човека в България:

„Вярно е, че в България нямаше Унгарска революция (1956), нито Чехословашка пролет (1968) или „Солидарност“ (1980-1989), но у нас имаше хиляди конспирации срещу болшевишката диктатура през целия период на съществуване на така нар. тоталитарен комунистически режим от 1944 до 1989 г.”[3].

Действително, българската съпротива срещу комунистическия, съветско-азиатски тоталитаризъм никога не е сломена докрай. В първите години на съветската окупация едно мнозинство се бори срещу овластеното от съветските войски комунистическо малцинство легално, със средствата на парламентарната опозиция.

След унищожаването на опозицията се разраства въоръжената съпротива на горяните; селски бунтове срещу ТКЗС през 1950-1951 г. и 1957-1958 г.; стачката на тютюноработниците в Пловдив през 1953 г.; масови улични протести срещу насилствената смяна на имената на българите мюсюлмани през 1964-1965 г. и 1972-1973 г. и на турците през 1984-1985 и 1989 г.; създаване на нелегални групи; разпространяване на позиви, самиздат и забранена литература; опити за създаване на паралелни организации на казионните творчески съюзи; пасивна съпротива, множеството форми на която е невъзможно да бъдат представени в кратък текст - една от най-характерните са вицовете, за което мнозина заплащат със затвор или концлагер, а други, като цигуларя Александър Николов – Сашо Сладура, с живота си; бягства през границата, които ако бъдат изследвани в тяхната масовост, рискованост и изобретателност, ще дадат потресаваща картина на стремежа към свобода...

Открита и противопоставяща се на комунистическия тоталитаризъм съпротива

Но през последните няколко години на комунистическия режим съпротивата вече не е нелегална, вѳорѳжена или пасивна, а открита и противопоставяща се на комунистическия тоталитаризъм чрез защитата на човешките права и основните свободи. Една след друга се появяват опозиционни групи. По хронологичния ред на създаването им те са: Независимото дружество за защита на правата на човека в България (16 януари 1988 г.), Общественият комитет за екологична защита на Русе (8 март 1988 г.), Комитетът за защита на религиозните права, свободата на съвестта и духовните ценности (19 октомври 1988 г.), Клубът за подкрепа на гласността и преустройството в България (3 ноември 1988 г.), Демократичната лига за защита на правата на човека (13 ноември 1988 г.), Народен съюз за гражданска инициатива „Оборище“ (25 декември 1988 г.), Дружеството за подкрепа на Виена'89 (30 януари 1989 г.), Независимият профсъюз „Подкрепа“ (8 февруари 1989 г.), Независимото сдружение „Екогласност“ (11 април 1989 г.), Комитет 273 (лято на 1989 г.), Хелзинкски наблюдател (1 ноември 1989 г.)...

Формиране на легална опозиция

Формира се легална опозиция и ето някои от причините и обстоятелствата за появата на този вид противопоставяне на тоталитарната власт:

- На първо място това е все по-острата, все по-жизненоважната необходимост на комунистическия режим от икономически връзки със Запада и заради това опитите да прави благоприятно впечатление.

- В тази светлина подписването на Заключителния акт на Конференцията за сигурност и сътрудничество в Европа в Хелзинки през 1975 г., който трябва да гарантира зачитането на човешките права и основните свободи, и серията международни срещи по неговото спазване, от които най-голямо значение за несъгласните с режима българи имат първата среща на Конференцията за сигурност и сътрудничество в Европа в Белград (4.10.1977 г. – 8 .03.1978 г.), третата среща във Виена (4.11.1986 г. – 19.01.1989 г.), първата среща на Конференцията по човешкото измерение в Париж (30.05. – 23.06.1989 г.) и срещата по опазване на околната среда в София - Екофорумът (16.10. – 03.11.1989 г.), стават база за дейността на правозащитните групи в Съветския съюз и Източна Европа и средство за натиск на западните демокрации върху комунистическите режими[4].

- Един резултат на Хелзинкския процес и конкретно на Виенската среща през 1986 г. е прекратяването на заглушаването на „вражеските радиостанции“. България го прави

Изстраданата биография на 1989 година

Написано от Даниела Горчева, Борислав Скочев
Събота, 19 Октомври 2019 06:11

последна, на 23 декември 1988 г., принудена след прекратяването на заглушаването в СССР и накрая в Чехословакия. Така „вражеските радиостанции“ се превръщат в остро липсващата до този момент платформа за национална и международна публичност на българската съпротива, за катализирането ѝ и за координацията на действията ѝ. (Специално трябва да се отбележи работата на Румяна Узунова от Радио „Свободна Европа“, която прави неколкостотин интервюта с членове на опозиционните организации и протестиращи български турци.)

- Особено важна е дейността на фондация „Диалог“ на живеещите във Франция Петър Бояджиев, Алфред Фосколо и Антон Машев като посредник между българските опозиционери и западните медии[5]. (Тук пък трябва специално да се отбележи името на Жорж Дюпоа от френския вестник „Le Quotidien de Paris“, който от началото на 80-те години е активно свързан с темата за човешките права в България.)

- Един от основните фактори е насилието срещу българските турци през 1984-1989 г., което ги тласка към членство и създаване на правозащитни организации и което в будните българи засилва до крайност чувството на непоносимост към диктатурата.

- Важно обстоятелство е политиката на „перестройка и гласност“ в Съветския съюз, както и изпадането на българския комунистически режим в изолация заради насилственото преименуване на турците, които го лишават от политически „гръб“ и от решителност да разгърне в пълна сила репресивните си възможности[6].

- От значение е и примерът, който дават движения като чехословашката „Харта 77“ и полската „Солидарност“. Има данни за връзки със съветското правозащитно движение[7], а тъкмо „интернационализирането на дейността на опозиционните групи чрез обединяване с подобни структури в други социалистически страни“ е една от четирите главни опасности от „неформалните структури“, за които КГБ предупреждава българската Държавна сигурност; останалите три са обединяването на различните опозиционни групи, тяхната публичност и националистическият антисъветски характер на част от тях[8].

Това са благоприятните фактори за появата и разгръщането на опозиционните групи. Но корените на тази легална, открита борба срещу комунизма са далеч назад във времето, много преди перестройката на Горбачов и дори преди Хелзинкските споразумения от 1975 г. Те достигат до политическите и гражданските традиции отпреди 1944 г. и това може да се проследи в предисторията на Независимото дружество за защита на правата на човека в България – първият и най-категоричният случай на легална борба срещу тоталитаризма след 1947 г.

Независимото дружество за защита правата на човека в България

Изстраданата биография на 1989 година

Написано от Даниела Горчева, Борислав Скочев
Събота, 19 Октомври 2019 06:11

Ето историята на Независимото дружество – накратко, защото в случая ни интересуват неговите корени. Илия Минев разказва, че още в края на 1945 г. той и негови съмишленици замисляли след излизането си от затвора да образуват независимо дружество за защита на правата на човека, защото знаели, че марксистко-ленинската идеология и нейната практика социализмът се основават на насилието и ще унищожат тези права. Опитът им не успял, защото скоро след освобождаването им отново били изпратени в затвора и едва след 1980 г., когато излязъл на свобода, това започнало да се обсъжда в неговата среда и първата стъпка била написването на писмо до Виенската среща през 1986 г.[9]

За тези разговори имаме и разказа на Григор Симов Божилов. След излизането си от затвора през март 1981 г. той многократно посещава Илия Минев в гр. Септември и двамата обсъждат формата на съпротива:

„С бай Илия дотогава не бях споделял за евентуална въоръжена борба, но до него бе стигнал „слухът“, че съм говорел нещо в тази насока, и затова при един случай, ми се сопна, че не искам България да е разделена на „северна и южна“! [...] От този ни разговор разбрах, както и предполагах, че бай Илия е категорично против да разсъждаваме за мащабна въоръжена борба, заради огромните отрицателни последици! Разбира се, и за мен това беше голяма дилема, но бездействието и безперспективността тогава също не бяха приемливи!“[10].

Заради разговорите с други съзатворници за въоръжена борба Григор Симов отново влиза в затвора през 1983 г., а през ноември 1986 г., година след като излиза на свобода след няколко присъди и общо 13 години в затвора, решава, че българи трябва да се присъединят към съвместната декларация на 122-ма унгарски, чехословашки, полски и източногермански дисиденти от октомври 1986 г., с която те заявяват решимостта си да се борят за политическа демокрация и държавна независимост на страните си и за мирно обединение на Европа. Също така решава да изпрати изложение до започналата във Виена среща по изпълнението на Хелзинкските споразумения:

„Реших да направя всичко възможно да покажем, че макар и намиращи се в доста по-тежки условия, и на нас, българите, не са чужди общочовешките стремежи към свобода и човешки права и че съвсем не доброволно сме „съветски сателит!“[11].

Изстраданата биография на 1989 година

Написано от Даниела Горчева, Борислав Скочев
Събота, 19 Октомври 2019 06:11

Идеята си Григор Симов обсъжда първо с Илия Минев, написва чернова на двата документа и тръгва из страната при свои съзатворници от Старозагорския затвор, като Едуард Генов, Стефан Савовски, Цеко Кръстев Цеков и други. На никого от тези хора, изтърпели дългогодишни присъди, не му се връща обратно в затвора, но почти всички решават да подпишат. Едуард Генов казва: „Защо лежахме толкова години по затворите, ако сега не направим нещо?“ [12].

Григор Симов отказва да вземе подписите на някои от по-възрастните и болни бивши политически затворници. Неговото намерение е след оповестяването на тези документи да бъде обявено създаването на правозащитна организация:

„Моят замисъл бе след като евентуално успеем да изпратим “апела за човешки права” и се убедим, че е получен, тогава да се съберем, да уточним и да оповестим, че е създадена примерно “Българска хелзинкска група”. В онова време, само в подобна форма можеше да се води някаква борба за човешки права на основание “Хелзинкските споразумения” от 1975 г. А борбата за човешки права е и политическа борба, за свобода и демокрация!”[13].

С една добавка от Илия Минев Григор Симов написва окончателните текстове на Декларация за присъединяване към източноевропейските дисиденти и Открито писмо-апел от български радетели за човешки права – дългогодишни политически затворници до Виенската среща. С писмото се призовават държавите-участнички да съставят постоянно действаща европейска комисия, която да разобличава онези правителства, които 11 години след Хелзинки не са осигурили на своите народи нито едно от основните човешки права.

Григор Симов отново обикаля страната за подписите на другарите си и на 19 декември 1986 г. внася декларацията и апела в посолството на САЩ. Документите с подписите на Григор Симов, Илия Минев, Цеко Цеков, Едуард Генов, Стефан Савовски и Божидар Статев, станали известни като Апелът на шестимата (подписите биха могли да бъдат много повече, но се решава да се бърза, за да бъде изпреварена Държавна сигурност), достигат до Виенската среща и са огласени от делегацията на САЩ, съобщени са от Радио „Свободна Европа” и ББС.

От Виена Владимир Костов от Радио „Свободна Европа” ги изпраща на Петър Бояджиов във Франция, преведени са и заедно с интервю на Жорж Дюпоа с Едуард Генов, взето

Изстраданата биография на 1989 година

Написано от Даниела Горчева, Борислав Скочев
Събота, 19 Октомври 2019 06:11

с посредничеството на Петър Бояджиев и Алфред Фосколо, са публикувани във в. Le Quotidien de Paris [14] и по-късно в сп. La nouvelle Alternative[15], на което Алфред Фосколо е сътрудник.

Западните медии коментират, че за първи път се публикуват официални протести от български граждани, които не са анонимни и са преследвани заради политическите си възгледи. Едуард Генов казва:

„С Декларацията, която успяхме да изпратим до Виенската конференция, показахме на света, че в България има съпротива и че тази съпротива не е от днеска, че тя е съществувала от много години и че ние сме хората, за които света незаслужено не знае”[16].

Държавна сигурност разбира едва в края на януари 1987 г. и подписалите са арестувани. На 16 март 1987 г. представителят на американската делегация на Виенската среща Сам Уайз съобщава за ареста на шестимата българи[17]. Тази гласност смекчава реакцията на режима и след 2 месеца следствие задържаните са освободени и само Григор Симов като инициатор е принудително изселен в с. Кайнарджа, Силистренско. През септември 1987 г. неговият случай е поставен като хуманитарен проблем при посещението на група американски конгресмени в България[18] - без резултат, но българската съпротива вече е станала известна на Запад, а това предпазва опозиционерите от най-тежки репресии.

След излизането от ареста Едуард Генов започва да прави сондажи за създаване на комитет. При него идват хора от страната[19]. В края на декември 1987 г. двамата със Стефан Савовски посещават Илия Минев и решават да се учреди дружество за защита на човешките права. За целта Едуард Генов трябва да събере 20-30 души приятели[20]. На 16 януари 1988 г. в дома на Илия Минев в гр. Септември се основава Независимото дружество за защита на правата на човека в България. Неговите основатели са същите хора, подписали апела и писмото, както и други бивши политически затворници[21].

Председател е Илия Минев, секретар - Цеко Кръстев Цеков, пълномощници на председателя и секретаря - Минка Статева и Едуард Генов, когото Държавна сигурност смята за основен инициатор. След експулсирането на част от основателите от България са избрани за секретар поетът Петър Манолов, говорител - Димитър Томов, координатор на пълномощниците - Григор Симов, пълномощници по области: за София

Изстраданата биография на 1989 година

Написано от Даниела Горчева, Борислав Скочев
Събота, 19 Октомври 2019 06:11

– Екатерина Маркова и Павел Стефанов, Михайловград – Цветан Златанов, Пловдив – Стефан Вълков, Хасково - Борис Лафчиев, Варна – Зейнеп Ибрахимова, Русе – Сабри Хамдиев[22].

Дружеството обединява хора с различни политически убеждения – легионери националисти, земеделци, демократи..., и с различна етническа и верска принадлежност – турци и българи, мюсюлмани и християни, в това число православните свещеници Благой Топузлиев и Димитър Амбарев.

Независимото дружество основава дейността си на Всеобщата декларация за правата на човека от 1948 г., Заключителния акт на конференцията в Хелзинки и конституцията на България. Поставя си за задача да защитава правата на всички български граждани „без разлика на раса, цвят на кожата, пол, език, религия, политически или други убеждения, национален и социален произход”[23].

За главна цел Илия Минев определя „да освободим българския гражданин, пък било то турчин, българин, циганин, от страха, който вследствие 45 години терор комунистическият режим в нашата страна създаде като психоза в душата на човека [...], да отслабваме възела, който е затегнат от режима”, а средството е изискването към властта да спазва собствената си законност[24]. Едуард Генев казва:

„Ние бяхме единствената група, която се възползва от фалшивите комунистически закони, защото те създаваха закони, без да имат намерение да ги спазват и ги пишат на книга и с тях да се хвалят: - Вижте ни колко сме демократични. Имаме свобода на словото, ето ги законите, които гарантират тези неща. Реално тези закони не съществуваха. Но от тия документи ние се опитахме да се възползваме”[25].

Дружеството огласява много случаи на насилие и потъпкани човешки права, главно чрез обаждания до Радио „Свободна Европа”. Научили за неговата дейност, с живеещите в Михайловград (дн. Монтана) Димитър Томов и Цеко Цеков се свързват Зейнеп и Ибрахим Ибрахимови и Юсуф и Вахиде Бабечки, след затвор изселени в Михайловградско. Те стават негови членове, а техните изказвания по „Свободна Европа” привличат авторитетните турци съзатворници на Илия Минев от Старозагорския затвор Нури Тургут, Орхан Пандур и Сабри Хамдиев. Това пък привлича още много турци, те създават местни структури на Дружеството и към началото на 1989 г. членовете са над 400 души.

Репресиите срещу Дружеството на Илия Минев

Спрямо Дружеството репресиите на режима са най-сурови в сравнение с останалите опозиционни групи. Основателите са пребивани, изселвани, експулсирани от страната, поставяни под домашен арест. С превантивни арести Държавна сигурност осуетява срещите със заместник-държавния секретар на САЩ Джон Уайтхед и френския президент Митеран. Опитите на Независимото дружество да получи юридическа регистрация са блокирани с арести преди събранията, с неправомерно конфискуване от милицията на документите за регистрацията и бюрократични откази, както и със създаване на казионна имитация на комитет за защита на човешките права през юни 1988 г.

От началото на 1989 г., два дни след като членове на Дружеството се срещат с френски журналисти, придружаващи президента Митеран, режимът, чиито репресивни методи са допълнително ограничени от тази известност, започва клеветническа кампания във вестниците, която трябва да представи пред Запада и пред българските граждани основателите на Дружеството като фашисти и антисемити, неморални и налудни личности, безделници, хора с криминално минало[26].

Но последвалите срещата с френските журналисти арести са отразени в основните френски вестници, а изземането на личния архив на поета Петър Манолов и неговата и на Илия Минев гладни стачки довеждат до това, от което Държавна сигурност се страхува – публично легитимиране и общи действия на опозиционните групи. Петър Манолов е подкрепен от Клуба за гласност и демокрация, както и от световноизвестни писатели и международни правозащитни, писателски, журналистически организации.

След един месец властта е принудена да върне архива и поетът прекратява гладната стачка, а Илия Минев продължава още един месец, до 17 март 1989 г., когато е загубил 38 килограма от теглото си, и я прекратява едва след като получава официален отговор от Главна прокуратура.

В крайна сметка експулсирането, изолацията на основателите и клеветите, а най-вероятно и внедряването на агенти, въпреки че за това все още няма достатъчно

Изстраданата биография на 1989 година

Написано от Даниела Горчева, Борислав Скочев
Събота, 19 Октомври 2019 06:11

документални доказателства, довеждат до разцепление в Дружеството малко преди падането на режима и до отстраняването на крилото на Илия Минев от политическия живот след 10 ноември 1989 г.

Но то е дало началото на легалното противопоставяне на комунизма у нас и на отстояването на човешките права и свободи. Местни структури на Дружеството заедно с организациите на Демократичната лига за правата на човека и Дружеството за подкрепа на Виена 89 са в основата на Майските протести през 1989 г. – масовите гладни стачки и улични демонстрации на българските турци.

Членове на Дружеството стават основатели и на други правозащитни организации. Новата легална опозиция се превръща в един от огромните проблеми на режима и на 16 февруари 1989 г. МВР, разбирайки, че взетите мерки не са дали резултат, създава специален щаб за борба с тези групи, начело с началника на Шесто управление ДС и с членове зам.-началниците на почти всички останали управления на ДС[27].

Непримиримите в Старозагорския затвор

Както виждаме, и създаването на Независимото дружество, и появата на самата идея за легална опозиция на комунистическата власт чрез борба за защита на човешките права стават в средата на бивши политически затворници. Всички те се познават от Старозагорския затвор, там са се изпитали взаимно, че не са агенти и че са решени на борба с комунизма. Там Илия Минев се е оформил като авторитетна и обединяваща фигура. Григор Симов обяснява защо обсъжда идеята си за писмото и декларацията първо с Илия Минев: „От политическите затворници, с които бях близък, Илия Минев бе най-изявен противник на комунистическия режим. Затова отидох първо при него”[28]. Сабри Хамдиев, пълномощник на Дружеството за Русенския регион, пише:

„Между осъдените имаше една много по-различна личност – около 60-годишен човек с дълбоки сини очи, с умен и проникателен поглед. [...] С бай Илия Минев се запознахме през май 1979 година и тези месеци с него бяха най-плодотворните в моя живот. В областта на историята, философията, политологията, правото, теологията, биологията, химията, социологията, космическите науки, чуждите езици (самият свободно говореше и четеше френски, немски, английски) бай Илия Минев за мен беше един неизчерпаем източник. По природа бе един много скромнен и дружелюбен човек. Наричаха го в

Изстраданата биография на 1989 година

Написано от Даниела Горчева, Борислав Скочев
Събота, 19 Октомври 2019 06:11

затвора, а и по-късно „фашист“, „изкукуригал старец“ и какво ли не още. На тези нападки аз бих отвърнал с една народна мъдрост: „Когато котката не може да стигне до месото, казва, че мирише“[29].

Едуард Генов пише, че в затвора тъкмо най-непримиримите, най-авторитетните и с извънредно дълги присъди политически затворници поставят политическите различия на заден план в името на борбата срещу комунизма:

„В Старозагорския затвор политическите затворници бяха главно земеделци и националисти. Двете групи не се обичаха, спореха и нерядко се караха и биеха помежду си. Това се поощряваше от администрацията. Повикваха поотделно някои от едната група и ги прикоткваха, че някой ден след като комунистите си отидат, те ще предадат властта на тях, „ами разбира се, няма да я оставим на тия фашисти, ние с вас имаме различия, но и много близки неща между нас...“. После ще вземат хора от другата група и ще им казват други неща. Всичко това се прави, за да ги разделят, насъскват едни срещу други, за да не се държат единно. [...] Затворниците бяха разделени на две групи по отношение на прилагания режим – тези на общ режим и разряда. [...] Те [разряда] са 10-12 души, обикновено стари затворници с много опит, които не са се предали, на усилено строг режим са с постоянни наказания карцер и т.н., те са като лъвове в клетка. Те обструктират, не се подчиняват на администрацията, изявени личности, наричат ги „непримиримите“. От тях помня много добре Васил Узунов, националист, Васил Йоцов и Асен Тишков, земеделци. Между тия в разряда отношенията бяха други, те рядко се караха помежду си, бяха хора с дълъг опит по затворите и решени да не се предават и да не се хващат на номерата на администрацията“[30].

Традиционното етническо и верско добросъжителство съществува и в затвора. Гаро Ахчиян пише:

„Въпреки че в затвора имаше представители на всички етноси, не съществуваше понятието верска нетърпимост. [...] Всички взаимно уважавахме празниците и традициите на своя народ – мюсюлманите черпеха с локум и шербет, християните връщаха жеста на Коледа и Великден“[31].

Но пред лицето на общата репресия толерантността прераства в солидарност и взаимна подкрепа без значение на верските различия. Испитал това другарство между политическите затворници в Старозагорския затвор през 60-те и 70-те години, Димитър

Изстраданата биография на 1989 година

Написано от Даниела Горчева, Борислав Скорчев
Събота, 19 Октомври 2019 06:11

Пенчев го преоткрива при пристигането си в концлагера „Белене“ през 1985 г.:

„Чудни отношения се създават между хората, които са били по затворите! Струва ми се, че хората, минали през страдания, стават по-искрени. Бай Нури, който е прекарал над 20 години по лагери и затвори, ме посрещна като баща. Халил ме посрещна като брат”[32]. Тези връзки, както и всички други отношения на доверие и солидарност Държавна сигурност и затворническата администрация се опитват да „разложат” и унищожат. Сабри Хамдиев пише: „Когато извикваха български турчин политически затворник, му казваха: „Вие турците сте скромни и трудолюбиви, но внимавайте с българите политически. Защото те са фашисти и са много опасни за нас и за вас”. А когато български политически затворник се извикваше, на него се казваше: „Слушайте, вие сте наши идеологически противници, но не забравяйте, че всички сме българи и че България ни е обща родина. Много внимавайте с турците, те са ни клали и бесили 500 години...”[33].

Дейността на Алфред Фосколо и Петър Бояджиев от Франция

Алфред Фосколо и Петър Бояджиев, които от Франция са връзката със западните медии, също са били затворници в Старозагорския затвор и Бояджиев, който изтърпява там 10 години, познава много добре затворниците от 70-те години, ползва се с доверието им и на него те предават по телефона информация за акциите си или за репресиите.

Според справка на Държавна сигурност, докато изтърпявал своята 12-годишна присъда в затвора в Стара Загора, Петър Бояджиев създаде „близки контакти” с политическите затворници Хаиг Пилигян, д-р Николай Попов, Лазар Цветков, проф. Йордан Тодоров, Димитър Пенчев, Васил Узунов, Илия Минев и отец Благой Топузчиев[34].

Алфред Фосколо пък ангажира френските журналисти. Едуард Генов е от хората, които най-добре могат да преценят важността на тази публичност:

„Когато се образува групата на Петър Бояджиев и на Алфред Фосколо нещата из един път се измениха на сто процента. Вярно е, че и политическата ситуация спомогна за това,

Изстраданата биография на 1989 година

Написано от Даниела Горчева, Борислав Скочев
Събота, 19 Октомври 2019 06:11

но подобни политически ситуации е имало и преди, но не бяха оползотворени. С намесата на Петър Бояджиев и Фосколо ние из един път стъпихме на здрава почва и можехме да действаме, без да ни е страх от някакви особени последствия. [...] До намесата на Петър Бояджиев и Фосколо ние бяхме абсолютно беззащитни, никой не беше чувал за нас и никой не се интересуваше от нас, ние бяхме майтап на света. [...] И ние, когато слушахме за чешки борци, за полски борци и т. н., винаги си чудехме като как тези хора могат да правят тези неща. Тях не ги ли арестуват, тях не ги ли бият, тях не ги ли тормозят, не ги ли измъчват.

А се оказва, че точно това е било с тях, те са имали хора отвънка, които са разпространявали това, което те правят достояние на правителства, на международни организации за човешки права и т.н., и тези хора, които са били вътре, са можели да работят, като са знаели, че за тях има кой да се погрижи и в случай на нужда има кой да ги спаси. Е, естествено, че риск се е носил, риск се е носил и в Полша, и в Чехия, и там е имало убити, и там е имало измъчвани, но ти когато тръгнеш по този път, ти естествено приемаш този риск, не живееш без това. Обаче, сравнено с България, хората, които се опитваха да направят нещичко, да направят нещо мъничко, бяха смазвани, без всякаква надежда. Така че аз веднъж съм го казвал, че ние, ако става дума за това, ние бяхме по-смели, ние вървахме напред без да сме се надявали на нещо. И пробихме най-накрая, слава Богу, както казах с помощта на Бояджиев и Фосколо. Например, Бояджиев ми уреди това интервю с френски вестник, той всъщност развърза моите ръце и върза ръцете на Държавна сигурност. Те вече ходеха като посрани около мене, следяха ме, правеха така, че всички да виждаме и аз да виждам, и жена ми, че ме следят, обаче от това следене нищо не излизаше”[35].

Политическите затвори като мост между две легални опозиции

Парадоксално, но тъкмо в политическите затвори на комунизма нещо от опита и моралните принципи на българското общество отпреди падането под съветска власт и самата идея за легална съпротива срещу политическото насилие се предават през три поколения политически затворници.

През 70-те години в Старозагорския затвор някои от политическите затворници с най-дългогодишен „стаж” са земеделецът Петър Пасков с общо 36 години в затвора, от които 6 години преди 1944 г., и легионерите Васил Узунов с общо 28 години затвор, Илия Минев – 25 години, и Стефан Вълков – 21 години.

Изстраданата биография на 1989 година

Написано от Даниела Горчева, Борислав Скорчев
Събота, 19 Октомври 2019 06:11

Самите те обаче през 40-те и 50-те години, още млади, са в килиите със старите български политици и държавници, някои от които умират или са убити в затвора, а останалите са освободени едва в началото на 60-те и умират скоро след това. Най-силно влияние върху Илия Минев оказва социалдемократическият лидер Кръстьо Пастухов, с когото са заедно в Софийския и Сливенския затвор, но имали възможност да общуват повече в Сливенския, където Пастухов е убит през 1949 г.:

„Кръстьо Пастухов си е демократ до мозъка на костите, не обича насилието. Много неща съм научил от него. Още преди 9 септември сме се срещали, възпитал ме е на обич към хората, против революции, против насилието и тиранията. Това е той!”[36].

Илия Минев е силно впечатлен и от земеделците Константин Муравиев, Димитър Гичев, Иван Костов и Рангел Даскалов (убит в следствието на ДС през 1951 г.) и от ген. Иван Вълков (починал през 1962 г. в Старозагорския затвор). Те нямали особена надежда за бъдещето, защото знаели, че комунизмът е несъвместим с демокрацията, но отстоявали достойнството си и повечето от тях не приели компромис. Илия Минев пише, че Рангел Даскалов, с когото се познавал още от 1947 г. от Софийския затвор, бил един от най-твърдите и смели земеделци; идеите за акциите – демонстрации, протести, скарвания с управата на затвора – идвали от него, споделял ги с Илия Минев и ги изпълнявали заедно[37].

Стефан Вълков изброява достойните личности, с които бил в политическите затвори, някои от по-старите от които са земеделските водачи Ангел Държански, Борис Бумбаров, Иван Костов, Мишел Михайлов, Димитър Гичев и Евтим Арсов (убит през 1959 г. в Пазарджишкия затвор), социалдемократите Коста Лулчев, Иван Копринков и Петър Братков, преподавателят в мюсюлманското религиозно училище в Шумен Осман Кълъч, Йосиф Робев и Димчо Соколов от Социалното движение на Цанков, финансистът Атанас Буров, инж. Губиделников, генералите Иван Вълков и Димитър Мустаков, католическите и протестантските свещеници, троцкистът Димитър Гачев, анархистът Васил Тодоров - Народа...[38]

Едуард Генов, един от тримата студенти, протестирали срещу съветското нашествие в Чехословакия през 1968 г., пристига в Старозагорския затвор през 1969 г. Условно казано, той принадлежи към третото поколение политически затворници:

Изстраданата биография на 1989 година

Написано от Даниела Горчева, Борислав Скочев
Събота, 19 Октомври 2019 06:11

„В затвора старите затворници, някои от които бяха ветерани, излежали по 15 и повече години, ни приеха радушно и с доверие. Няма да забравя как след първия ми карцер те дойдоха на върволица при мен, всеки със скромен подарък или добра дума, за да ми засвидетелстват своята обич и да ме подкрепят. Радвах се на всеки млад човек между тях и правех всичко възможно да облекчат теглото му. [...] Щастлив съм бил, че съм живял с непоправимите, хора с опит, лежали с министри, държавници, учени, събирали знание и опит от тях и ги предаваха на нас, по-младите. [...] Имаше Васко [Узунов] много спомени и аз съм бил много близък с него. Толкова съм взел и попил от Васко, че вече не знам кое е от Васко и кое е мое лично”[39].

И пак Едуард Генов за Васил Узунов: „Ние влизахме в затвора усещащи, че нещо не е в ред, но не знаещи как и защо – и ни посрещаше той – живата легенда, съвестта на затвора. Той бе дошъл като нас 19-годишен, съдбата го беше събрала с бившите водачи на България, с професори, с хора, пълни с природна мъдрост. Вихрите на политиката ги скупчват в царството на мрака. Те угасват бързо под град от палки и олово, но бързат, трескаво бързат да предадат познанията си на нас, на бъдещите поколения, за да имаме пътеводна искрица в мрака, за да има България”[40].

Бунтовете в Старозагорския затвор

Би могло да се каже, че в Старозагорския затвор се избистря идеята за легалната съпротива и се намират хората, които ще я осъществят. Старозагорският затвор е определен за основен политически затвор през 1963 г. със заповед на Министерството на правосъдието[41]. Димитър Пенчев пише:

„В началото на 1963 г. докараха много политически затворници от другите затвори. Това бяха хора, лежали по десет, дванайсет, петнайсет, седемнайсет години. С пристигането на тези затворници стана някак си по-оживено и дните - по-леки.”[42]. Тези затворници донасят от предишните политически затвори практиката на протести. Скоро след идването си в Стара Загора затворниците отказват да полагат извънреден труд. На 16 юни 1963 г., след побой на политически затворник от надзирателите, останалите политически затворници започват да удрят с кофи и налъми по решетките и да скандират „Убийци!”, „Свобода!”, „Смърт на комунизма!”.

Затворът е обкръжен от войска, но протестите продължават два дни[43]. На 8

Изстраданата биография на 1989 година

Написано от Даниела Горчева, Борислав Скочев
Събота, 19 Октомври 2019 06:11

октомври 1969 г. осем политически затворници правят въоръжен опит да завземат затвора и завладяват административната сграда, но са предадени от криминалните, които алармират постовете на портала и окръжното управление на МВР. Този бунт завършва със смъртта на един от участниците – Петко Чобанов, и с дългогодишни вътрешни присъди за останалите – те са едни от най-уважаваните политически затворници в следващите години[44].

През април 1972 г. четирима души - Димитър Влайчев, Невзат Ниязи, Николай Радков и Орхан Пандур, бягат от затвора през прокопан тунел. Всички затворници знаели за копаенето на тунела, а над 30 души участвали в прокопаването, включително вербувани от администрацията, но никой не издал. Затворниците се разделят по двама, но първите заловени – Влайчев и Ниязи, са убити, а другите двама са осъдени на нови срокове[45].

Онези форми на протест обаче, които имат пряко отношение към по-сетнешната правозащитна идея да бъде накарана властта „да спазва собствената си законност”, се основават на искането затворническата администрация да спазва Закона за изпълнение на наказанието (ЗИН).

Съгласно ЗИН затворниците имат право да подават жалби за защита на правата им или оплаквания от произвол. При всеки протест, като отказ от труд или гладна стачка, затворникът прави писмено изложение до администрацията на затвора и до прокурора, в което обяснява причините. (Илия Минев например прави първата си гладна стачка още в следствието през 1945 г. и в следващите десетилетия вече има множество гладни стачки в затвора, с които реагира срещу насилията - само при втория му затвор от 1975 г. до 1980 г. те са общо 420 дни).

Писмени протести

Най-често тези изложения не само остават без резултат, но донасят и наказания или вътрешни присъди. Но политическите затворници използват писмените си протести, за да изложат своите възгледи и позиции срещу комунистическия режим.

На 15 август 1966 г. Васил Узун, който към този момент е изтърпял 16 от своите 28 години в комунистическите затвори, пише от Старозагорския затвор изложение до министъра на правосъдието:

Изстраданата биография на 1989 година

Написано от Даниела Горчева, Борислав Скорчев
Събота, 19 Октомври 2019 06:11

„Ако трябва да призная и собствената си вина, то тя, струва ми се, се състои в това, че не мога да забравя, че съм роден в свободна страна, когато са съществували 34 политически партии и организации и в Търновската конституция е действал текст, който така красиво написан не се среща в нито една конституция на света: „Всеки роб става свободен, щом стъпи на Българска земя“. [...]

Не е необходимо да разглеждам човека, неговата нравствена същност и преценките му за “добро” и “зло” под микроскоп, за да видя в каква развалина сте го превърнали... Пред вас човекът винаги ще стои на колене! [...] Признайте и утвърдете свободата на словото, свободата на асоциации, свободата на придвижване и осигурете свободното прилагане на политическите права и свободи и свободното изразяване на мнения от всички групи и лица от населението”[46].

На 15 август 1967 г. Васил Узунов пише нов протест до началника на отдел „Затвори”, с който обявява гладна стачка заради това, че предишното му изложение е конфискувано и не е изпратено. На 14 август 1969 г. Васил Узунов отново пише изложение до началника на затвора в Стара Загора, с което обявява гладна стачка, продължила 67 дни:

„Не можете да отречете, че и след 25 години управление вие продължавате да воювате със собствения си народ. [...] Аз отхвърлям пролетарската диктатура и дотогава, докато нашите сънародници не могат свободно да се информират, да се изказват, да се организират и да решават политически, аз считам за гражданско и национално задължение да говоря от името на онези, които са потиснати”[47].

За изложението си получава вътрешна присъда от още 5 години затвор.

Ако Данте беше жив и живееше в комунистическа България

Такова писмо до министър-председателя и първи секретар на ЦК на БКП Тодор Живков пише Георги Заркин на 15 юли 1968 г. С него той обявява гладна стачка като протест

Изстраданата биография на 1989 година

Написано от Даниела Горчева, Борислав Скочев
Събота, 19 Октомври 2019 06:11

срещу суровия режим в затворите и ненамаляването на присъдите след приемането на нов наказателен кодекс:

„Ако Данте беше жив и живееше в съвременна България при условията, в които живеем ние, работниците и селяните, той би разбрал, че картините, които е описал в неговия „Ад“, са истински рай в сравнение с днешната горчива комунистическа действителност. [...] Преследват се всички ония, които в борба за издигане на нацията разголват робската действителност. Как може един български гражданин да защитава своя народ, когато няма право на собствено мнение, свобода на словото и печата. [...] Зад фасадата на „демокрацията“ в България е създаден един диктаторски режим със система от закони и съдилища, задушавачи осеммилионния народ. [...] Защо след като ръководителите на българското правителство са подписали Общата декларация за правата на човека в ООН на 10.XII.1948 г. и сега се чествува Двдесетгодишнината от подписването ѝ, не спазват нито един от 30-те члена, залегнали в нея.”[48]

През октомври 1968 г. Георги Заркин отказва да работи и оформя писменото си обяснение до зам.-началника на затвора отново като политически протест:

„Изчезна българският дух, потиснат под ботушите на поробителите. [...] Ако трябва да вярвам, че Русия е „освободител“ на България, то все едно да повярвам, че вълкът е тревопасен. От кого освободиха петте варшавски армии Чехословакия? Да! Те наистина я освободиха от Свободата”[49].

За тези протести и за стиховете си, писани в затвора, Заркин получава вътрешна присъда от 5 години затвор. След още една вътрешна присъда от 1974 г. той е преместен в „прославения“ с убийствата на политически затворници Пазарджишки затвор и след 2 години неправомерна изолация е садистично убит на 7 август 1977 г.

Протести на политически затворници след излизане на свобода

На свобода бившите политически затворници продължават да изпращат протести срещу нарушаването на човешките права и свободи в комунистическа България. През 1960 г., няколко месеца след освобождаването му от концлагера „Белене“, Христо Дафинов

Изстраданата биография на 1989 година

Написано от Даниела Горчева, Борислав Скочев
Събота, 19 Октомври 2019 06:11

Цачев изпраща до Генералния секретар на ООН, до президента на САЩ и до Тодор Живков изложение за условията в затворите и лагерите в България и за постоянните политически убийства. Изложението пуска и в пощенската кутия на американското посолство в София. За това е осъден на 3,5 години затвор, които изтърпява в Старозагорския затвор до 1964 г.[50]

В периода 1972-1975 г. Илия Минев изпраща множество писма на Запад, в това число до американския президент Ричард Никсън и до комисията по човешките права на ООН в Женева, с обвинения към българските власти в нарушаване на човешките права и с призив да не се дава легитимност на СССР с процеса на „разведряване“, защото това вреди на борбата за свобода, демокрация и законност, тъй като комунизмът никога не ще промени своя насилствен характер. Самият той разказва:

„Беше се заговорило вече за Женевски споразумения, после за Хелзинкските. През това време аз пиша – до министър-председатели, президенти, до Вашингтон и Виена. От 1972 до 1975 г., когато стана подписването в Хелзинки на 1 август – все пиша!“ [51].

Едно от писмата е заловено от ДС и на 24 април 1975 г. е арестуван и е осъден на 6 години затвор за антидържавна агитация и клевети срещу СССР[52].

През 1977 г. български граждани правят множество опити да изпратят апели до Белградската среща. Д-р Николай Попов е осъден на 3 години затвор, след като изпраща до конференцията „Български манифест-харта 77“. Д-р Любомир Канов е осъден на 1,5 години затвор, като едно от обвиненията е за изпращане на „клеветнически материали“ до ББС. Група затворници от Софийския централен затвор събират подписи под искане за отказ от българско гражданство, което да изпратят в Белград. От Пазарджишкия затвор, малко преди да бъде убит, Георги Заркин прави опит да изпрати „Обръщение към творците на художественото слово от Европа, САЩ и Канада“[53].

В началото на декември 1976 г., в навечерието на Белградската среща, в Старозагорския затвор се самоzapалват двама затворници, а на други шест е попречено и този протест началникът на Шесто управление ДС окачествява като „опит да се дискредитира наказателната политика на НРБ“[54].

Изстраданата биография на 1989 година

Написано от Даниела Горчева, Борислав Скочев
Събота, 19 Октомври 2019 06:11

Как доблестта на личности като Илия Минев и възможността за оповестяване на репресиите извън България са спасителни за политическите затворници, разказва Николай Галев, на когото през 1980 г., броени седмици след излизането си от Старозагорския затвор, Илия Минев отишъл на свиждане в Пазарджишкия затвор заедно с близките му, представяйки се за негов чичо. Бил разпознат от началника на затвора и свиждането било незабавно прекратено, но Илия Минев се провикнал към Галев, че съдбата му няма да е като на убития в същия затвор Георги Заркин – предупреждение към началника на затвора Топкаров, че за всяко насилие ще бъде съобщено на западните радиостанции[55].

През май 1985 г. Илия Минев изпраща писмо до държавния секретар на САЩ Джордж Шулц, заради което е арестуван и обявява гладна стачка[56].

Тези упорити, прескъпо заплатени опити за гласност за репресите на комунистическия режим и на българската съпротива постигат своя успех със създаването на Независимото дружество за защита на правата на човека в България.

След всичко изложено дотук бихме могли да кажем: да, в България след края на 40-те и началото на 50-те, т.е. след ликвидирането на легалната опозиция и смазването на горяните и селските бунтове, съпротивата не беше така масова като в други страни под съветска доминация, тук комунистическите ръководители бяха по-сервилни към Съветския съюз и затова по-нашрек и по-старателни в потискането на всяка проява на опозиция, едва в последните години се появи жива връзка между вътрешната опозиция и свободния свят и започна да се формира опозиционна среда.

Но тъкмо заради това тази обречена, безнадеждна и беззащитна съпротива, както я описва Едуард Генев, заслужава ако не повече, то не по-малко почит и място в историята. А като важна част от съпротивата срещу тоталитарната власт и съветското господство историята на Независимото дружество, на Старозагорския затвор и въобще на политическите затвори по време на комунизма е твърде значима за българското национално самосъзнание, важна за гражданската култура във време, в което отново се появиха заплахи за свободата. Тя очаква своите задълбочени и честни изследователи.

Специални благодарности на Марияна Широва-Симандре за издирванията във

Френския национален архив.

Благодарности на Петър Бояджиев, Алфред Фосколо и Ганчо Савов за предоставените документи от личните им архиви.

---

[1] Вълков, Стефан. Отворено писмо до Ахмед Доган. Асеновград, 24.11.2004 г. – В: Диалог, Холандия, бр. 58, февруари-март 2010, с. 23-24.

[2] Повече за Асеновградската конспирация: Марков, Христо. Шапки долу! Първите горяни! Българи, за поочест! – В: Фактор. [онлайн]. [прегледан 14.09.2019]. <https://faktor.bg/bg/articles/petak-13/-shapki-dolu-parvite-goryani-balgari-za-poochest-44926>.

[3] Вълков, Стефан. Отворено писмо...

[4] Маргарет Тачър пише: „Капиталистическият Запад принуди социалистическия Изток да се отнася към гражданите си като към човешки същества. Такъв беше смисълът на „третата кошница“ от Хелзинкските споразумения... [...] Като част от стратегията на Съветския съюз за разоръжаване на Запада, запазвайки същевременно собственото си военно превъзходство, Москва бе готова на някои отстъпки, за да успокои западните си критици за систематическото нарушаване на човешките права. Руснаците накрая бяха принудени да приемат, че начинът, по който една държава се отнася към гражданите си, не е само неин вътрешен въпрос. Но те отстъпиха само защото мислеха, че ще могат да нарушават обещанията си по този пункт толкова лесно, колкото ги нарушаваха и по други. И всъщност направиха точно това – докато най-сетне неумолимият натиск на Запада не ги принуди да преминат в отбрана. На президента Рейгън се пада лъвският пай от заслугите за това. „Доктрината Рейгън“, която той формулира за първи път през юни 1982 г., подчертаваше, че „свободата не е прерогатив само на малцина щастливци, а е неотменимо и всеобщо право на всички хора“. [...] При това, за разлика от добронамерените, но слаби западни водачи преди него, президентът Рейгън даде мощно рамо на своята доктрина за свободата чрез военна мощ и политическа воля“. (Тачър, Маргарет. Изкуството на държавника. София: Слънце, 2002, с. 270.) А оценката на МВР е следната: „Спекулирайки с целите на

Изстраданата биография на 1989 година

Написано от Даниела Горчева, Борислав Скочев
Събота, 19 Октомври 2019 06:11

преустройството и гласността, делегации на различни международни, национални, правителствени и неправителствени органи и организации зачестиха посещенията си в страната с искания за информиране по въпросите за „правата на човека“ и „свободите на гражданите“, някои от които приемат и форма на вмешателство във вътрешните работи на НРБ”. (Информация относно някои организационни мерки във връзка с предстоящото официално посещение на френския президент Франсоа Митеран, от министър Г. Танев до Тодор Живков, 5 януари 1989 г. АКРДОПБГДСРСБНА – М, ф. 1, оп. 12, а.е. 937, л. 26. – В: Държавна сигурност срещу граждански организации (1988-1990 г.). София: КРДОПБГДСРСБНА, 2013.) „Показателен в това отношение бе натискът по т.нар. „проблем за правата и свободите у нас”, оказан от зам.-държавния секретар на САЩ Джон Уайтхед и президентите на Франция и ФРГ Ф. Митеран и Р. Вайцзекер при официалните им посещения в страната”. (Основни насоки на идеологическата подривна дейност на противника срещу НРБ през 1988 г. АКРДОПБГДСРСБНА – М, ф. 1, оп. 12, а.е. 953, л. 96. – В: Държавна сигурност срещу граждански организации...).

[5] Първият случай, в който оказват натиск върху комунистическия режим чрез западните медии, е този на политическия затворник д-р Николай Попов, завършил успешно с неговото и на семейството му емигриране, а следващият е на политическия затворник и концлагерист Димитър Пенчев, чието семейство също напуска страната след кампания във френските медии.

[6] Ръководителите на МВР са недоволни и объркани, че не получават от партийното ръководство ясни нареждания за мерките срещу опозиционните групи. В началото на 1989 г. те обсъждат ситуацията. Антон Мусаков, началник на Шесто управление ДС: „Струва ми се, че ако продължаваме да вървим по пътя на компромисите и отстъпките, не само на такъв независим профсъюз подкрепа винаги ще има, но и на много други формирания. Трудно бихме могли да овладеем обстановката по този начин. Или трябва да отидем към приемане на фактическото положение, че в България ще има такива формирания, или ако считаме, че не бива да има (аз мисля, че не бива в никакъв случай да има), ще е необходимо да отидем на едни по-твърди, по-решителни мерки. В противен случай не сме в състояние да овладеем положението”. Минко Минков, зам.-министър на вътрешните работи: „Ние трябва да имаме по-голяма яснота от партийното ръководство. Ще допускаме ли такава работа [съществуването на опозиционни групи]? Ако не допускаме, аз считам и съм напълно съгласен с др. Мусаков, че трябва да минем в настъпление. Ако тази работа в някаква форма ще съществува, тогава нашата тактика също така трябва да намери своето място - да изпращаме свои хора да оглавяват и да дават по-нататък линия в тези формирания”. Началникът на Главно следствено управление Коцалиев: „Ние трябва да вземем едно принципно политическо решение – ще отиваме ли на открита репресия или няма да отиваме? Има 18 член, че който разпространява противодържавна агитация и пропаганда; чл. 273 – слухове, а противникът това и чака. Съобщи му тези две заглавия,

той доказателства не иска. Той ще си я вземе рубриката, ще я обърне в своя полза и ще твърди, че преследваш другояче мислещите. Мисля, че ще бъде правилно за известно време да се въздържим от открити действия. И в същото време те да почувстват реално въздуха във врата им”. Георги Танев, министър на вътрешните работи: „Споделям мнението за необходимост от яснота. Вярно е и чувствуваме, че ни пречи това, че няма позиция на нашите ръководни органи. Аз съм на мнение, че сега се изработва тази позиция, но преди да се изработи, трябва да вземем позиция по решенията на Виенската среща. Трябва да има отношение на ЦК, на правителството. На тази база ще следва и позицията по подхода вътре в страната. Такава е здравата политика на нещата. Но че в нашата работа ни пречи това, че няма на този етап яснота, е факт.” (Стенограма от проведената оперативка на ръководството на министерството по оперативната обстановка в страната на 13.02.1989 г. от 10.00 часа в заседателната зала на министерството. АКРДОПБГДСРСБНА – М, ф. 1, оп. 12, а.е. 917, л. 5-38. – В: Държавна сигурност срещу граждански организации...).

[7] През януари 1989 г. ДС съобщава: „Един от инициаторите [на Дружеството] установи връзка и със съветски гражданин, осъждан за противодържавна дейност, с когото обменил клеветническа информация и обсъждал „интернационализиране“ на дейността на Дружеството”. (Информация относно опити за създаване на „Независимо дружество за защита на правата на човека в НРБ“, АКРДОПБГДСРСБНА – М, ф. 1, оп. 12, а.е. 937, л. 73. – В: Държавна сигурност срещу граждански организации...) По-рано, при първата си акция за д-р Николай Попов, Петър Бояджиев, Фосколо и Машев са подпомогнати със съвети и контакти с Радио „Свобода“ от легендарния участник в съветското правозащитно движение и политически емигрант Александър Гинзбург. (Бояджиев, Петър. Защо и какво правехме през 80-те години ние от „ДИАЛОГ“ – В: Peter Boyadjiev и приятели. За младите и без гузна съвест - истината за лъжата. [онлайн]. [прегледан 09.08.2019]. <http://democrata79.blogspot.com>).

[8] Информация относно работно посещение на МВР на НРБ в СССР, 26.10.1989 г. АКРДОПБГДСРСБНА – М, ф. 1, оп. 11а, а.е. 1070, л. 106. – В: Държавна сигурност срещу граждански организации... Със същата цел „органиите на МВР контролират контактите на Блага Димитрова с творци от социалистическите страни, за да не се допусне групиране на дисидентска основа”. (Информация на министър Стоянов до Тодор Живков относно негативни изказвания и настроения на Блага Димитрова и Радой Ралин. АКРДОПБГДСРСБНА – М, ф. 1, оп. 11а, а.е. 506, л. 182. – В: Държавна сигурност срещу граждански организации...).

[9] Димитров, Димитър. Интервю с Илия Минев. Излъчено от ББС на 19 януари 1989 г. – В: Peter Boyadjiev и приятели. За младите и без гузна съвест - истината за лъжата. [онлайн]. [прегледан 09.08.2019]. <http://democrata79.blogspot.com>.

Изстраданата биография на 1989 година

Написано от Даниела Горчева, Борислав Скорчев
Събота, 19 Октомври 2019 06:11

---

[10]Божилков, Григор Симов. Срещу течението. София: Българи, 2010, с. 80.

[11]Пак там, с. 99.

[12]Пак там, с. 101.

[13]Пак там, с. 102.

[14]Dupouy, Georges. Le combat de six dissidents bulgares. – В: Le Quotidien de Paris, No 2290. Jeudi 2 Avril 1987.

[15]L'Appel des six. Bonne chance, Edvard! – В: La nouvelle Alternative, No 6. Juin 1987.

[16]Спомен на Едуард ГЕНОВ записан на звук на 24 октомври 2009 година, за да влезе в мемоарната книга Петър БОЯДЖИЕВ и приятели. – В: Държавна сигурност срещу българите. [онлайн]. [прегледан 21.05.2019]. <http://democrata92.blogspot.com>.

[17]The Vienna Review Meeting of the Conference on Security and Cooperation in Europe. Compilation of speeches. [онлайн]. Washington: Commission on Security and Cooperation in Europe, 1987. [прегледан 15.09.2019]. <https://www.csce.gov/sites/helsinkicommission.house.gov/files/1987-01%20to%20-04%20vienna%20speeches.pdf>

[18]Информация от министъра на вътрешните работи относно предотвратени опити на група лица да създадат т.нар. „Дружество за правата на човека”, 25 октомври 1988 г. АКРДОПБГ ДСРСБНА – М, ф. 1, оп. 11а, а.е. 508, л. 61. – В: Държавна сигурност срещу граждански организации...

Изстраданата биография на 1989 година

Написано от Даниела Горчева, Борислав Скочев
Събота, 19 Октомври 2019 06:11

---

[19]Генов, Едуард. Двадесет години борба с комунизма. – В: Българската 1989-та. [онлайн]. [прегледан 15.09.2019]. <https://bulgaria1989.wordpress.com/2009/11/28/> двадесет-години-борба-с-комунизма.

[20]Гаджев, Иван. Непримирият. Илия Минев – от първо лице и другите за него. София: Гутенберг, 2003, с. 85.

[21] „През последните две години органите на МВР контролират поведението на група от около 30 лица от столицата и други населени места в страната, всички осъждани за противодържавни престъпления, които се опитваха да провеждат антибългарска дейност. Установиха престъпни контакти с посолството на САЩ и на други западни страни в София, със сътрудници на радиостанция „Свободна Европа” и с лидери на българската вражеска емиграция. В началото на 1988 г. по инициатива на Едуард Генов от София и Илия Минев от град Септември и с активната помощ на Хаик Пелегиян от София беше започната подготвителна работа за създаване на т.нар. „Дружество за правата на човека”, поставило си за цел да „защитава” осъждани и други репресирани лица у нас и да злепостави пред световната общественост НРБ като безправова държава.” (Информация от министъра на вътрешните работи относно предотвратени опити на група лица да създадат т.нар. „Дружество за правата на човека”, 25 октомври 1988 г. АКРДОПБГДРСБНА – М, ф. 1, оп. 11а, а.е. 508, л. 54-64 – В: Държавна сигурност срещу граждански организации...).

[22]Протокол от заседанието на Дружеството от 25 12 1988 година. – В: Peter Boyadjiev и приятели. За младите и без гузна съвест - истината за лъжата. [онлайн]. [прегледан 09.08.2019]. <http://democrata79.blogspot.com>.

[23]Томов, Димитър. Изявление на НДЗПЧ. – В: Peter Boyadjiev и приятели. За младите и без гузна съвест - истината за лъжата. [онлайн]. [прегледан 09.08.2019]. <http://democrat79.blogspot.com>.

[24]Димитров, Димитър. Интервю с Илия Минев...

[25]Спомен на Едуард ГЕНОВ...

[26] Стоян Стоянов, първи зам.-министър на вътрешните работи и член на ЦК на БКП: „Едно от обясненията за това състояние да сме в известно лутане и търсене на най-верните и най-точни пътища е разминаването между някои от текстовете на сега действащото наше законодателство и поетите нови задължения и международни ангажименти след Хелкинки. Тук въпросът е да видим дали ние буквално ще се връщаме и ще прилагаме тези текстове, които се квалифицират като политически следвани процеси, или ще трябва да се съобразяваме с тези нови реалности, които съществуват. Ние не можем да ги пренебрегваме тези нови моменти, да се самоизолираме и да пренебрегнем ето тези факти: например - 550 членове на френския ПЕН-клуб са най-активните така да се каже, най-издигнатата част от френското общество се явява в защита на част от тези наши дейци. Такава кампания ще се организира и в други страни. Можем ли ние да не обръщаме внимание на това какъв е международният престиж, какво е реномето на България. В този смисъл ние трябва да даваме информация в нашите средства за масова информация. По този начин не да ги правим герои, а действително да ги разобличаваме, да показваме техния истински облик, за да имат представа и тези които искат поне да разберат какъв е този облик”. (Стенограма от проведената оперативка на ръководството на министерството по оперативната обстановка в страната на 13.02.1989 г. от 10.00 часа в заседателната зала на министерството. АКРДОПБГДСРСБНА – М, ф. 1, оп. 12, а.е. 917, л. 23-24. – В: Държавна сигурност срещу граждански организации...).

[27] Заповед за създаване на щаб за работа по т.нар. „независими” структури с негативна, вредна и враждебна насоченост. АКРДОПБГДСРСБНА – М, ф. 8, оп. 6а, а.е. 103, л. 3-7. – В: Държавна сигурност срещу граждански организации...

[28] Божилов, Григор Симов. Срещу течението..., с. 99.

[29] Хамдиев, Сабри. Пътят към свободния свят. Пловдив: Контекст, 2009, с. 38, 43.

[30] Алтънков, Никола. Светците ги съдят. София: Изток-Запад, 2010, с. 73.

[31] Ахчиян, Гаро. Командировка в ада. Бургас: 2002, с. 94-95.

Изстраданата биография на 1989 година

Написано от Даниела Горчева, Борислав Скочев
Събота, 19 Октомври 2019 06:11

---

[32]Пенчев, Димитър. Идеалната жертва. София: Мултипринт, 2011, с. 118.

[33]Хамдиев, Сабри. Пътят..., с. 26.

[34]Справка относно ИР Петър Бояджиев, обект на ДОР Демократа, от 1984/04/28 год. - В: Държавна сигурност срещу българите. [онлайн]. [прегледан 21.05.2019].
<http://democrata92.blogspot.com>

[35]Спомен на Едуард ГЕНОВ...

[36]Гаджев, Иван. Непримирият..., с. 37.

[37]Пак там, с. 60.

[38]Вълков, Стефан. Отворено писмо...

[39]Алтънков, Никола. Светците..., с. 72-74.

[40]Пак там, с. 121.

[41] За политическите затворници в Старозагорския затвор през 70-те и 80-те години и за методите на ДС за скалъпване на политически процеси може да се научи от книгата на Ганчо Савов „Капан за контри”, София, изд. „Аб”, 1998 г.

[42]Пенчев, Димитър. Идеалната жертва..., с. 64.

Изстраданата биография на 1989 година

Написано от Даниела Горчева, Борислав Скочев
Събота, 19 Октомври 2019 06:11

---

[43]Пак там, с. 65-66.

[44]Пак там, с. 92-94.

[45]Пак там, с. 94-95.

[46]Алтънков, Никола. Светците..., с. 26-58.

[47]Пак там, с. 75-78.

[48]Заркин, Лъчезар. Вулкан. Самоков: Лъки-62, 2000, с. 92-98.

[49]Пак там, с.100-101.

[50]Божилков, Григор Симов. Срещу течението..., с. 186.

[51]Гаджев, Иван. Непримирият..., с. 67.

[52]Amnesty International. Prisoners and Human Rights Country by Country. - В: Amnesty International Report 1978. [онлайн] Лондон: Amnesty International Publications, 1979. с. 203. [прегледан 07.09.2019]. <https://www.amnesty.org/download/Documents/POL100011978ENGLISH.PDF>.

[53]Оценка за резултатите от изпълнението на задачите, произтичащи от решенията на

Изстраданата биография на 1989 година

Написано от Даниела Горчева, Борислав Скочев
Събота, 19 Октомври 2019 06:11

XI конгрес на БКП и Юлския пленум за VI управление ДС, от началника на Шесто управление ген. Петър Стоянов, 10.11.1977 г. АКРДОПБГДСРСБНА – М, ф. 22, оп. 1, а.е. 58, л. 75.

[54]Доклад за състоянието на агентурно-оперативната работа по линия на ДС и НМ в затворите на страната. АКРДОПБГДСРСБНА – М, ф. 38, оп. 1, а.е. 72, л. 100. – В: Държавна сигурност. Административни, принудителни и наказателни мерки. София: КРДОПБГДСРСБНА, 2014.

[55]Галев, Николай. За благо на човека. София: Огледало, 2006, с. 107.

[56]Гаджев, Иван. Непримирият..., с. 157.